

Ціпан Ю.Р.,
здобувач вищої освіти освітнього третього (освітньо-наукового) ступеня
спеціальності 101 «Екологія»
Науковий керівник: Бедункова О.О.,
д.б.н., професор, професор кафедри екології,
технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства
Національний університет водного господарства та природокористування
y.r.tsipan@nuwm.edu.ua

ФОРМА ВЛАСНОСТІ НА ЛІСИ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ФУНКЦІЙ ТА БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Ліси відіграють ключову роль у підтримці життєдіяльності планети, виконуючи безліч екосистемних функцій: від поглинання вуглецю та регуляції клімату до збереження біорізноманіття та водних ресурсів. Однак спосіб, у який ліси управляються та використовуються, значною мірою залежить від форми власності на лісові землі, що лежить в основі лісової політики багатьох європейських країн [1].

Протягом останніх трьох десятиліть форма власності на ліси в Європі значно змінилася внаслідок різних суспільно-політичних процесів, таких як структурні зміни в сільському господарстві, зміни способу життя, приватизація та реституція. Глобальна промислова власність на лісові землі змінюється. Найбільш поширеною тенденцією протягом останніх кількох десятиліть у промисловій власності на лісові угіддя є зростання приватної та інституційної власності. Ці зміни у власності призвели до викликів в управлінні лісами та, як наслідок, у наданні лісових послуг, зокрема щодо збереження біорізноманіття. У 2019 році Європейська комісія в рамках Європейської зеленої угоди підкреслила необхідність якісного та кількісного покращення лісів для досягнення кліматичної нейтральності та здорового навколишнього середовища [2]. Зелена угода також акцентує увагу на відновленні біорізноманіття та екосистемних послуг. Для досягнення цих цілей Європейська комісія прагне ефективно заліснювати, зберігати та відновлювати ліси в Європі [2, с. 13]. Велика частка промислових лісових угідь, контрольованих компаніями лісопродукції зазнає інновацій в управлінні, включаючи засновані на стимулах інструменти для пом'якшення наслідків зміни клімату та збереження біорізноманіття, нове інтегроване управління лісами та пасовищами, покращення лісовідтворення та збільшення обсягів деревини. Ці заходи частково залежать від управління лісами, яке, у свою чергу, пов'язане з формою власності на ліси.

Розуміння того, як і чому лісовласники управляють своїми лісами, є основою для ефективної політики, особливо в умовах зміни клімату та майбутнього соціального попиту. Зокрема, потреба в адаптації до клімату робить необхідними корективи у сприйнятті послуг лісових екосистем і відповідних підходів до управління лісами. Надання цих різноманітних, а іноді й взаємовиключних послуг і переваг лісових екосистем вимагає інтегрованих заходів з боку власників на різних рівнях. Світова експлуатація лісу доводить, що лісові ресурси можна мобілізувати для досягнення різноманітних економічних і неекономічних цілей, а неправильне націлювання на власників лісів може призвести до неефективності в лісовій політиці.

Метою наших досліджень було порівняння розподілу форм власності на ліси в Україні та інших європейських країнах і аналіз форми власності як фактору для збереження екосистемних функцій лісу.

Існує думка, що приватна власність може сприяти кращому збереженню лісів завдяки ефективнішому управлінню і наявності стимулів для власників [3, 4]. Одночасно, з огляду на те які саме екосистемні послуги експлуатує власник лісу може впливати на збалансованість їх використання [5]. Сюди входять, наприклад, забезпечення деревиною, дровами та заготівля інших недеревних продуктів, охорона води, зберігання вуглецю та рекреаційна діяльність, така як походи, їзда на велосипеді чи риболовля. Деякі з них забезпечують дохід (наприклад, деревина) або пряму користь, як-от полювання на власній землі, тоді як інші можна вважати позитивними зовнішніми ефектами, які впливають на корисність суспільства в цілому (наприклад, чисте повітря та вода чи пом'якшення клімату). Для приватних компаній, що виробляють лісову продукцію, володіння лісовими угіддями залишається найбільш бажаним варіантом у багатьох регіонах із високою прибутковістю землі. Звісно, можна докладати зусиль для підтримки біорізноманіття та запасів вуглецю за допомогою лісового господарства, але для того, щоб керувати цими зусиллями, необхідні знання про економічну складову, різні режими управління та власності на лісові землі і як вони впливають на змінні продуктивності лісу на різних типах ґрунтів і місць існування. Очевидно, що управління лісами знаходиться на перехресті економічних, екологічних і соціальних цілей, часто потребуючи стратегічних компромісів.

Світові дослідження показують, що ефективність збереження біорізноманіття лісу залежить від контексту, виду та політики управління формами власності на лісові землі [3-6]. У багатьох європейських країнах лісова територія суворо охороняється, і, як правило, перетворення лісу з метою створення простору для альтернативного використання, наприклад інфраструктури, вимагає участі власників у відновленні лісів. У таблиці наведено зведені дані щодо структури власності на лісові землі в Україні та ще чотирьох країнах Європи.

Таблиця

Порівняння форм власності на ліси та показників лісокористування в Україні та європейських країнах

Показники лісокористування	Україна	Австрія	Німеччина	Швеція	Швейцарія
Загальна площа, млн. га	60,4	8,4	35,7	41	4,1
Лісові площі, млн. га	10,4	3,99	11,4	28	1,28
Частка лісів, %	15,9	48	32	68	31
Заготівля, млн. м ³	15,0	30,4	121,6	3300	10

Частка у приватній власності, %	0,1	80	48	72	27
Змішана форма власності), %	13	5	0	6	3
Пайова власність держави, %	86,9	15	52	22	70

Аналіз наведених даних доводить, що існує помітна різниця між Україною [7] та іншими європейськими країнами [6] з високою часткою лісів у приватній власності та низькою часткою державних лісів. Так, в Україні домінує державна форма власності на ліси, яка становить 86,9%. Лише 0,1% лісових площ перебуває у приватній власності, що значно менше порівняно з європейськими країнами, такими як Австрія та Швеція – 80% та 72% відповідно. Відсоток інших форм власності в Україні становить 13%, що є значно більшим, ніж у більшості європейських країн (наприклад, в Австрії та у Швеції – 5% та 6% відповідно). Це свідчить про певну різноманітність у формах власності, але все ж основна частка залишається під контролем держави. У порівнянні, країни з вищою часткою приватної власності, такі як Австрія та Швеція, мають вищий рівень заготівлі деревини та більшу частку лісових площ (наприклад, у Швеції частка лісів становить 68%). Це може вказувати на більш ефективне використання ресурсів та кращу адаптацію до ринкових вимог.

Так, наприклад у Німеччині, протягом деякого часу стало можливим компенсувати вирубку лісів (хоча й у певних межах) заходами зі збільшення біорізноманіття в лісовій зоні. Деякі власники лісів вважають сприяння послугам лісових екосистем і біорізноманіттю самостійною метою управління лісами, тому реалізуються проекти компенсації біорізноманіття як потенційне нове джерело доходу. Власники лісів зазвичай керують цією територією для виробництва деревини, але вони також цінують рекреацію та багаторазове використання своїх лісів.

Таким чином, широкий спектр екосистемних послуг лісу, що здатний надавати фінансову користь власниками лісів, одночасно повинен приносити користь людям і суспільству, тож взаємодія між формою власності та підходами до управління екосистемними послугами. Через постійно зростаючий глобальний попит на послуги лісових екосистем надзвичайно важливо адаптувати форми власності та стратегії управління, які створюють багатофункціональні лісові ландшафти, забезпечуючи тим самим надання різноманітних екосистемних послуг без шкоди для цілісності лісу, що може стати важливим кроком для забезпечення більш стійкого використання лісових ресурсів та підвищення їх біорізноманіття.

Список використаної літератури

1. State of Europe's Forests 2015. Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, Forest Europe Liaison Unit Madrid. Forest Europe, 2015. 314 p. URL: <https://www.foresteuropa.org/docs/fullsoef2015.pdf>
2. The European Green Deal. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, The European Economic and Social Committee of the regions. European Commission (EC), Brussels, Belgium. 2019. 24 p. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf
3. Primmer E., Paloniemi R., Similä J., Tainio A. Forest owner perceptions of institutions and voluntary contracting for biodiversity conservation: Not crowding out but staying out. *Ecological Economics*. 2014. Vol. 103. P. 1–10.
4. Hayter R., Clapp A. Towards a collaborative (public-private partnership) approach to research and development in Canada's forest sector: an innovation system perspective. *Forest Policy and Economics*. 2020. Vol. 113. P. 102119.
5. Mann C., Loft L., Hernández-Morcillo M. Assessing forest governance innovations in Europe: Needs, challenges and ways forward for sustainable forest ecosystem service provision. *Ecosystem Services*. 2021. Vol. 52. P. 101384.
6. Wilkes-Allemann J., Lieberherr E. Implications of forest ownership changes for forest and biodiversity governance and management. How to balance forestry and biodiversity conservation: A view across Europe. Editors Krumm F., Schuck A., A. Rigling. European Forest Institute (EFI); Swiss Federal Institute for Forest, Snow and Landscape Research (WSL), Birmensdorf. 2020. 644 p. P. 76-88.